

35.085:351.74(497.11)

PRAVNO-SOCIOLOŠKI ASPEKT PRIMJENE SUVREMENIH MODELA POLICIJSKOG RADA I RIZICI UGROŽAVANJA LJUDSKIH PRAVA

MSc Dženis Šaćirović*

Apstrakt:

Autor se u ovom radu bavi izlaganjem o primjeni suvremenih modela policijskog rada, njegove uloge kao odgovoru na suvremene bezbednosne izazove i prijetnje, a sa druge strane i mogućnostima zloupotrebe, kako od strane sistema, tako i strane pojedinca ili grupa. Neophodnost primjene suvremenijih modela, i rizici od ugrožavanja ljudskih prava evidentiran su problem na koji autor želi ukazati, naročito sa aspekta politizacije policijsko-obavještajnog aparata koji može implicirati kategorične interese ugrožavanja privatnosti određenih društvenih grupa, među kojima na meti mogu biti osobe, čija bi opća građanska, vjerska, politička ili druga određenja bila „nepoželjna“ po većinsku ili određenu interesnu grupaciju. Sociološki aspekt primjene i praćenja suvremenih modela rada zahtijeva i ozbiljnu primjenu i značaj naglaska na etički kodeks prema kome se moraju određivati ciljevi u kadrovskoj politici lica kojima se povjeravaju strogo povjerljivi poslovi i depolitizacija državnih institucija takvog tipa.

Autor ističe i to da kadrovska politika koja je politički motivirana u administraciji pomenutih institucija vrši zloupotrebu, tako što kolektivne interese, zamjenjuje uskim interesima pri čemu negativno utječe na dva temeljna načela: deprofesionalizuje upravu i vrši ugrožavanje građanskih i ljudskih prava. Autor naglašava da politički obziri kao sveprisutni, ne smiju nadvladati razloge postojanja i funkcioniranja dobre uprave.

Ključne riječi: policijski rad, ljudska prava, politizacija, pravo, sociološki, načela.

Uvod

Velike polemike oko pitanja opravdanosti postojanja suvremenih modela rada policija u svijetu namjeću brojna mišljenja. Svi su mišljenja da kvalitetan model prevencije nasilja i ostalih oblika inkriminiranih zakonima treba pristupiti

---

* Saradnik u nastavi Departmana za pravne nauke, Univerziteta u Novom Pazaru, e-mail: dzenis.sacirovic@hotmail.com.

efikasno. Uz pojam efikasnosti namijeće se i pojam objektivnosti u radu, tj. standarda koji ne dozvoljavaju zloupotrijebu okolnosti koje dovode do ovlaštenja određenih lica za vršenje određenog posla. Pravni i sociološki aspekt iskazani u neophodnosti postojanja novih modela rada, uvijek prate i etički kodeks sa moralnim zakonitima kao jedinim zaštitnicima od manipulacija situacijama i izazovima koji su nekada stvarni, nekada nametnuti kao takvi. Dolazimo do zaključka već na samom početku: pitanje morala pojedinca podjednako je važno u oba slučaja, kako onog koji čini djelo van zakona, tako i onog koji činidbu vrši u ime zakona.

Primjena novih policijskih modela i kršenja ljudskih prava - odnos izmjeđu potrebe i rizika

Primjena novih standarda u primjeni ili pristupu određenom problemu vezuju se za razvoj fenomena koji prethode njihovoj primjeni. Kao uzrok konkretne ili ugrožavanja bezbjednosti većeg obima, pojavljuju se modeli suzbijanja koji zahtijevaju adekvatno suprotstavljanje problemu koji izaziva određenu reakciju. Kada se govori o kriminalnim aktivnostima grupa ili pojedinaca, nezaobilazan je stav po kome se pristupa, i koji glasi da razvoj i povećana stopa kriminala zahtijeva razvoj i povećanje stope njegove prevencije. S aspekta primjene, preventivne mjere su srž kriminalistike, obavještajnih službi i svih okvira djelovanja. Stoga se praćenjem razvoja novih oblika kriminala, modificirao i razvoj primjene na planu njegovog suzbijanja. Razvoj novih tehnologija, od sfere informatike i komunikacija, do sfere inovacija u *modus operandi* kriminalaca, moralo se ići u susret novim izazovima i novim zadacima. Na promjenu represivnog djelovanja u preventivno, utjecali su izazovi koji su vremenom išli od općeg ka sve složenijim. Tako se recimo osamdesetih godina u svijetu dješava ekspanzija kriminala i novih oblika, pa je odnos – krivično djelo – represija, prestao da donosi plodve, jer se na planu zaustavljanja djelovanja kriminalaca trebalo pristupiti korijenito, na principu otkrivanja potencijalnih prijestupnika, tj. lica koja spremaju činjenje krivičnih djela. Tako se krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, sve veće službe svijeta rukovode novim modelom rada nazvanim kriminalističko-obavještajni rad, čiji mehanizmi zaštite čvrsto profilišu potencijalne kriminalce i sav obavještajni materijal stavljaju na razmatranje ostalim organima reda. Ovako suvremeni model policijskog djelovanja zahtijevao je i temeljnu pripremu generacija službenika da se “naviknu” na primarni interes postojanja ovog modela i da im da do znanja da ovlasti s kojima raspolazu su velike i vrijedne odgovornog ponašanja. Sve veći rizik od nepostojanja primjene ovog modela, slijedio je i rizik od adekvatne neprimjene istog. Razlog neprimjene se sastoji u rizicima nemarkiranja bezbednosnih prijetnji u vidu postojanja objektivnih polazišta, tj. osnova sumnje, do rizika zloupotrijebe, tj. korišćenja ovog modela rada na neosnovanom i ničim izazvanom zadiranju u privatnost ljudi, za koje ne postoje valjani razlozi. U korist ovome ide i to da je historija rada obavještajnih i policijskih službi zabilježila to da se su se mnogi

pojedinačni slučajevi miješali i predstavljali se kolektivnim. Tako su pod rizicima od zloupotreba, našli se i mnogi pripadnici nacije poistovijećeni sa određenom konfliktnom grupom ili pojedincem, na vjerskoj, političkoj ili pak ostalim slobodama koje se vezuju za integritet i slobodan izbor čovjeka. U tom smislu, rizici od zloupotrijeba su ne manji od rizika nepostojanja jednog modela koji garantira efikasnost službi za zaštitu bezbjednosti.

Pravno-sociološki aspekt i društveni kontekst za pojavu kriminalističko-obavještajnog rada

Pojava KOR³⁵⁹ metoda kao dominantnog stila policijskog rada (takozvani „obavještajno vođen policijski rad“) može se pripisati ranim devedesetim godinama dvadesetog vijeka, kada je taj termin počeo da se pojavljuje u zvaničnim policijskim dokumentima i u kriminološkim udžbenicima. Prva primjena KOR-a obično se povezuje sa britanskom policijom i periodom kasnih osamdesetih i ranih devedesetih godina prošlog vijeka, koji je obilježio tvrdokoran porast u stopama kriminala koji, bar naizgled, nije odgovarao na tradicionalne metode kontrole, uključujući i reaktivni model policijskog rada: otkrivanje ili prijava krivičnog djela — aktiviranje policije — rješavanje krivičnog djela — krivično-pravno procesuiranje na relaciji tužilaštvo-sud. Zbog rasta kriminala početkom devedesetih godina, pojavio se pritisak javnosti da policija učini nešto drugačije, što bi bilo istovremeno ekonomski efikasnije i što bi dovelo do bržeg smanjenja stopa kriminala; drugim riječima, pojavio se trend „novog javnog menadžmenta“ sa imperativom da se poveća efektivnost, koji je stigao i u policiju.³⁶⁰ „Policija je gubila bitku na ulicama, a sa njom i povjerenje javnosti. Nagli razvoj privatnih bezbjednosnih kompanija u nekim oblastima javne bezbjednosti marginalizirao je policiju.“³⁶¹ Preispitivanje strategije policijskog rada koje je uslijedilo, prije svega kroz izvještaj Revizorske komisije za efikasnost policije iz 1993. godine, dovelo je do preispitivanja metodološkog fokusa karakterističnog za reaktivni policijski rad, a to je gotovo isključivo fokus na krivična djela, umjesto na počinioc.³⁶² Nacionalni obavještajni model Velike Britanije bliže određuje ciljeve obavještajno vođenog policijskog rada na osnovu četiri ključna aspekta:

- usmjeravanje policijskog rada prije svega na počinioc krivičnih djela, a naročito na aktivne kriminalce, korišćenjem i javnih i tajnih metoda;
- kontroliranje kriznih mjesta za kriminal i opći javni nered;

³⁵⁹ Skraćena - misli se na kriminalističko-obavještajni rad i u daljem tekstu se odnosi na pomenuti termin i njegovo značenje.

³⁶⁰ Ratcliffe, H.J.: „Intelligence-led policing“, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, no. 248, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2005, pp. 1-2.

³⁶¹ Ibid, p. 2.

³⁶² Heaton, R.: „The prospects for intelligence-led policing: Some historical and quantitative considerations“, Policing and Society, vol. 9, 2000, pp. 337-356; Heaton „Intelligence-led Policing and Volume Crime Reduction“, Policing Advance Access, 14.07.2009, <http://policing.oxfordjournals.org/content/3/3/292.full.pdf>, pristup 25.02.2011.

- istraga povezanih serija krivičnih djela i drugih incidenata, i
- primjena preventivnih mjera, uključujući i suradnju sa lokalnih interesnim grupama da bi se smanjila ukupna količina kriminala i javnog nereda.³⁶³

Kriminalističko-obavještajni rad kao odgovor na bezbjednosne izazove

Osnovni interes kriminalističko-obavještajnog rada jeste borba protiv svih vidova kriminala i očuvanje javnog reda i lične i javne bezbjednosti građana. Iako to izgleda kao veoma uska oblast rada, suvremeni oblici kriminala i njihova povezanost i dinamičnost, kao i mobilnost kretanja kriminalnih grupa, u suvremenom kontekstu ugrožavanja bezbjednosti ističe policijsko-kriminalistički obavještajni rad kao obavještajnu aktivnost koja koristi sve raspoloživosti prvog reda i značaja. Upravo, za ostvarenje ovog vida obavještajnog rada suvremene policijske službe upotrebljavaju sve resurse kojima raspolažu. Pri tome se prikupljaju sve moguće informacije o događajima na terenu, od najmanjih kriminalnih djela do informacija koje se odnose na organizirani kriminal i kriminalne grupe. Sve ove informacije oblikuju kriminalističko-obavještajni rad kao totalni policijski obavještajni rad (led policing intelligence). Upravo ovakav totalni obavještajni pristup u radu suvremene policije i posebno kriminalističke policije predstavlja novi teorijski i praktični pristup policijskog djelovanja.³⁶⁴ Kriminalističko-obavještajni rad (Criminal intelligence) predstavlja suvremeni pristup prikupljanja informacija o kretanju i razvoju kriminala, čiji su akteri kriminalne grupe i pojedinci. Suvremeni pristup rada policije obuhvata sve nivoe policijskog djelovanja. Razmatranje odnosa KOR i klasičnog policijskog rada najčešće se svodi na konstatovanje činjenice da je KOR proaktivan i pre svega preventivan, dok je klasični policijski rad reaktivan i usmjeren na prikupljanje dokaza za procesuiranje počinilaca krivičnih djela pred sudovima. Međutim, klasični policijski rad je još od sedamdesetih godina XX. vijeka pod znakom pitanja, jer je već tada u pitanje dovedena njegova efikasnost.

Primjeri kršenja ljudskih prava u suvremenim okolnostima

Francuska skupština usvojila je velikom većinom prijedlog spornog zakona o špijunaži građana, koji omogućava vlastima široko prisluškivanje bez dozvole suda. Novi zakon će omogućiti vlastima da nadgledaju digitalnu i mobilnu komunikaciju svakog pojedinca koji je povezan sa nekom istragom o "terorizmu" bez prijethodne dozvole sudije, a Internet provajderi i telekomunikacione kompanije će morati da daju podatke ako to bude zatraženo od njih. "Obavještajne službe će imati pravo da

---

³⁶³ Ratcliffe, loc. cit.

³⁶⁴ Andonov, O, Stanković, V.: Kriminalističko-obaveštajni rad – teorijski i praktični pristup savremenog rada policije, Vojno delo, Beograd, 2014. str. 148-149.

postave kamere i uređaje za snimanje u privatnim stambenim objektima i da instaliraju uređaje koji diskretno snimaju sve pritisnute znake na tastaturi na određenom kompjuteru u realnom vremenu. Vlasti će moći da vrše nadgledanje podataka mjesec dana, a metapodataka (podaci o podacima) pet godina.”³⁶⁵ Isti zakon 21.08.2013. godine, izglasan je na Novom Zelandu. Kao hibridna prijetnja nacionalnoj bezbjednosti jedne države i kao uvjet ovakvim potezima vlasti nametala se pojava terorizma. U slučaju Francuske, to se svakako povezuje za posljednji veliki napad na redakciju lista “Šarli ebdo”. Aprila 2014. godine rasformirana je policijska jedinica za “praćenje muslimana. Specijalna jedinica formirana je 2003. godine i njen rad uglavnom se svodio na to da inspektori u civilu prisluškuju muslimane u prodavnicama, restoranima, džamijama i na fakultetima. Angažirani su i plaćeni doušnici, kojima je rečeno da se infiltriraju među studente posvijećene vjeri, jer „biti religiozni musliman jeste indikator terorizma. Eufemistički nazvana Demografska jedinica godinama je nadgledala muslimansku populaciju u Njujorku u potrazi za pojedincima koji su povezani sa terorizmom. Stanovnici su praćeni i pored toga što nisu prekršili nijedan zakon niti su bili osumnjičeni za neko krivično djelo, pa ni za zavjereništvo protiv Amerike. Program su godinama kritikziranje grupe za zaštitu ljudskih prava, a policija je, objavljujući rasformiranje jedinice, priznala da on nije doveo ni do jednog značajnog traga.”³⁶⁶

Kao što iz navedenog možemo zaključiti, na primjeru ovih država, i spominjanjem terorizma kao najveće prijetnje, objekti markirani kao potencijalni problem i utjecaji na problem su – ljudi. Izrazito u slučaju, kako se navodi, dvaju država, S.A.D.-a i Francuske, povodi za uvođenje mjera špijunaže, potječu od njihovih prilika i bezbjednosnih rizika koji su u tim konkretnim slučajevima vezani za tzv. džihadizam i povezani su sa vjerskom odrednicom velikih nacionalnih skupina u tim državama koje se deklariraju islamskom pripadnošću. Dakle, na osnovu nekoliko kriminalnih i teško kvalificiranih krivičnih akata koje su počinili ili se sumnja da su to bili pripadnici u ovom slučaju islamske vjeroispovijesti, pristupa se kolektivnoj osudi i nastojanjima da se narušavanjem privatnosti sviju njih okrijavaju potencijalne namjere o budućim “opasnim” aktivnostima. Fenomen ovakvog tretmana manjinskih ili nevezano za taj fenomen brojnosti, u daljem slučaju, “nepodobnih ili nepoželjnih” grupa ljudi od strane državne uprave ili drugih nacionalnih interesa, može se iskoristiti od strane izvršne vlasti, što načinima koji se izvode iz ovih primjera predstavljaju nesaglediva kršenja ljudskih prava običnih građana. Fenomen džihadizma pomiješan sa fenomenom djelovanja i akta jednog ili više lica, u ovim slučajevima je predstavljen kao kolektivni stav jedne vjerske grupacije i smatra se kao potencijalni problem koji može poteći od svakog od njih, što je nedvosmislena zabluda iza koje se krije zloupotrijeba mehanizama zaštite nacionalne bezbjednosti. Iako je religijski fenomen vrlo jak,

³⁶⁵ Tekst preuzet sa: <http://mondo.rs/a792488/Info/Svet/Francuska-usvojila-novi-zakon-o-spijuniranju-gradjana.html>, dostupan 05.05.2015. godine.

³⁶⁶ Tekst preuzet sa: <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/U-Njujorku-prekinuto-spijuniranje-muslimana-samo-zato-sto-su-muslimani.lt.html>, dostupan 18.04.2014. godine

utjecajan, i svakako zanimljiv predmet posmatranja, izričito utjecajan u sferi terorizma zato što iz određenja predstavlja akt ubjedenja kojim se postiže uglavnom nematerijalna korist, u fenomenu terorizma se ne mogu naći izričiti utjecaji religija, jer njihova doktrina umnogome doprinosi upravo suprotnom efektu – nijedna ne podržava niti poziva na nasilje, pa se svaki akt može nazvati izuzetno aktom samovolje i tumačenja jednog pojedinca ili grupe, koji su neispravni.

Kao žrtve, u ovom slučaju špijuniranja, su obični građani, etiketirani kao potencijalne prijetnje kojima se zadire i u najintimniju privatnost, a što je paradoks, oni mogu biti na meti komercijalizirane službe iza čije se navodne misije kriju strogi politički ili ostali utjecaji koji nemaju veze sa zaštitom nacionalne bezbjednosti. Još jedan korak u diskriminiranje i “odrešenost ruku” obavještajnim službenicima ide i to što u korak sa sve većim brojem ovlašćenja ide sve veći broj neobaveznih postupaka koji im prijetihode. Primjer su nepostojanja sudskih naloga i drugih obrazaca koji legaliziraju postupanja licima određenim za povjerenu vrstu posla, u ovom slučaju obavještajne aktivnosti.

Filozofsko-etički pristup kao stožer zaštite

Upravo je zaštita ljudskih prava, prije svega individualnih prava i privatnosti, deo zakonski regulisanih društvenih odnosa u kojima policija može djelovati u okvirima u kojim sprovodi svoja ovlašćenja. Koliko je cijela organizacijska struktura policije kao nosilaca moći sposobna razdvojiti datu joj moć i poštovati ljudska prava? Koliko je takva organizacija sposobna da poštuje ideale zapadne liberalne demokratije koja ističe slobodu, vladavinu prava, te shodno tome poštovanje individualnih prava?³⁶⁷

„Ljudsko pravo je skupina etičkih sloboda, zahtjeva, moći i imuniteta koji oblikuju sustav etičke autonomije koju ima pojedinac kao ljudsko biće u odnosu na državu”.³⁶⁸

Mogu li sve veća neizvjesnost i strah za vlastiti život, a sve veća želja ili potreba za sigurnošću prevladati te ideale i može li država to iskoristiti kao opravdanje za uvođenje opće kontrole nad građanima? Takav stav vodi tretiranju čovjeka kao sredstva da bi se ispunio cilj koji država želi da ostvari. Pritom je važno imati na umu Kantovu misao da se u „cijelom svijetu sve što čovjek hoće i nad čime ima vlast može upotrijebiti kao sredstvo; samo je čovjek, a sa njime i svako umno biće svrha sam po sebi.”³⁶⁹

Prihvati li se iskorišćavanje pojedinca kao sredstva za ostvarenje cilja i da se zato pronalaze svakojaka objašnjenja kako je to u interesu države, te zato, i moralno opravdano, ulazi se u sferu u kojoj ljudski život gubi važnost, jer se

---

³⁶⁷ Ibid, str. 155.

³⁶⁸ Wellman, C.: „Nova koncepcija ljudskih prava“, zbornik radova: Ljudska prava Matulović, M. (ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992, str. 57-66.

³⁶⁹ Kant, I.: Kritika praktičkog uma, Naprijed, Zagreb, 1990, str. 25.

čovjeku ukida mogućnost slobode i ostvarenja. I sva opravdanja samo su laži, jer državi nikada nije stalo do istine, već do istine koja je njoj korisna, bila to poluistina ili zabluda.³⁷⁰

Sloboda, kao temeljno ljudsko pravo, pripada svakom čovjeku; u političkoj teoriji definiše se kao odsutnost vanjske prisile i mogućnost samoodređenja pojedinca koji je oslobođen vanjskog određenja. Zato liberalnodemokratski poredak naglašava negativnu slobodu koja svoje ostvarenje traži u minimalnoj državi koja se shvata kao nužno zlo i koja nema prava da se miješa u privatni život čovjeka, osim da se brine o njegovoj zaštiti. I tu se otvara opasnost da država pređe svoja ovlašćenja. S druge strane, i sami ljudi traže zidove koji bi zadržali pobesneli okean, traže red, sigurnost, organizaciju, jasne i prepoznatljive autoritete, te su uznemireni mogućnošću postojanja prevelike slobode koja ih čini izgubljenim u ogromnom, neprijateljskom vakumu, u pustinji bez puteva, orijentira i ciljeva.³⁷¹

Takvu idealnu priliku rado koriste prijedstavnici političkih vlasti. Stvaraju se iluzije realnosti i daju se lažna obećanja da je nužno, iz bezbjednosnih razloga, miješati se u privatni život pojedinca i slobodu građana, a sve zbog njihove navodne bezbjednosti. Gdje je granica izmjeđu bezbjednosti i privatnog života? Kada se narušava princip *primum non nocere*? Kada postoji obećanje i poluostvarenje lijepog i dobrog uređenog društva, a ne postoji poseban interesni cilj političkog iluzioniste, onda je iluzija po svom suštinskom izrazu privid.³⁷² U iluziji nenanošenja štete pojedincima daje im se lažno objašnjenje i uveravanja da je u njihovom interesu da budu obmanuti. Upravo zato je danas i moguće legitimno ograničenje nekih ljudskih prava u ime zaštite i bezbjednosti. U pozadini lijpih riječi i inicijativa korisnih za društvo kriju se postupci uzimanja moći pojedincima, uzimanje slobode i prava i mnogo laži, malih i velikih, namernih i slučajnih.³⁷³

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda Veća Evrope izričito naglašavaju da se ne smiju kršiti ili biti dovedena u pitanje, ni u izuzetnim okolnostima, ljudska prava garantovana međunarodnim ugovorom i običajnim pravom, kao što su pravo na slobodu mišljenja, veroispovijesti, zabrana mučenja.³⁷⁴ Poznate su i pojave državnog terorizma kojim država uz pomoć policije kontrolira privatni i javni život svakog pojedinca. Najciničniji oblik je neuočljiv državni terorizam, jer se zasniva na obmani i prevari građana.³⁷⁵ U tom slučaju država, umjesto da pruža sigurnost i red, provodi teror nad njima, iako država sama terorizam pravda kao legitiman čin ratovanja. Vrlo često se kroz medije obećanja o dobro uređenom društvu podupiru osećajima o idealu zajedništva i bezbjednosti, kao i potreba za gradnjom „nove”

³⁷⁰ Niče, F.: Nesavremena razmatranja, Plato, Beograd, 1995, str. 169.

³⁷¹ Berlin, I.: Četiri eseja o slobodi, Feral Tribune, Split, 2000, str. 54.

³⁷² Simeunović, D.: “Hegelov doprinos političkoj teoriji u delu Estetika”, Srpska politička misao, god. 15, br. 4, 2008, str. 125-146.

³⁷³ Andonov, O, Stanković, V.: Ibid, str. 156.

³⁷⁴ Ibid.

³⁷⁵ Primorac, I.: “Terorizam i etika”, Filozofska istraživanja, god. 15, broj 1-2. Str. 291-303, Zagreb, 1995, str. 56-57.

države. Politička vlast na iluziji koju potpuno oblikuje kako želi, gradi ideju dobrog, pravednog građanina koji mora podržati političku vlast u potpunoj kontroli i nadziranju.³⁷⁶

Danas, u doba straha i nesigurnosti, izgubljenosti u samom sebi, nametnuta je i ideja o stvaranju novog identiteta kroz novu sigurnost, novo zajedništvo. Izgradnja osjećaja zajedništva i sigurnosti postiže se identifikacijom sa vlastitom grupom i propagiranom podjelom na: *mi* i *oni*. Strahujući za svoj život, pojedinac spremno prihvata tu podjelu. Na taj način vlast dobija legitimno pravo da kontrolira, nadzire, zatvara i ispituje, pa čak i da ubija svakog ko je potencijalno opasan. Svaka zamišljena osoba koja ne odgovara modelu osobe postaje neprijatelj. U ime imaginarne slobode i demokratije, ruše se temeljna ljudska prava. „Slobodni građani” se ne protive kontroli, mučenju i zatvaranju svakog ko je stigmatizovan kao sumnjiv. Strah za vlastiti život jači je od želje za idealima liberalne demokratije. Zbog kolektivne histerije svjedoci smo paradoksa u kojem smo mi „istodobno policajci dužni paziti na sumnjivo ponašanje, ali smo i osumnjičeni podložni nadzoru onih koje i sami nadziremo.”³⁷⁷ Slobodan pojedinac je marioneta političke vlasti, jer nema mnogo izbora, a uvijek je pravilo: ko nije sa nama, protiv nas je. Uvijek onaj ko iskaže kritiku ili neslaganje s dominantnom paradigmom postaje varvarin, drugi, izopštenik, te da bi to bilo izbegnuto, u strahu za vlastiti život i u želji za bezbjednost, prihvata ovakvu paradigmu kao jedini izbor.³⁷⁸

Stvaranjem emocionalne i iracionalne zajednice straha, stvara se baza za radikalne akcije.³⁷⁹ Iluzorno je vjerovati da se liberalna demokratija može „zaštiti” ili očuvati suspendovanjem ljudskih prava i sloboda. To ograničavanje sloboda ima samo jedan put, a to je put u diktaturu.³⁸⁰ Sve češće se zanemaruje ljudsko pravo na privatnost, a to pravo osigurava stanje nepoznatosti, nepromatranosti i tajnosti.³⁸¹ Država, koja zagovara distinkcijujavne i private sfere, svakom pojedincu treba da osigura to pravo. Kako je to moguće ako samo u Velikoj Britaniji postoji 4,2 miliona nadzornih kamera ili jedna kamera na 14 osoba? Da li se kreće ka apsolutnoj kontroli i nadzoru, jer se sve masovnije prisluškuju telefoni, internet i sami pojedinci, a sve zbog predupređenja terorizma. Ipak, takva ekspanzija moći može biti usmjerena u različite svrhe.³⁸²

Koristeći iluziju i obmanu, političke vlasti te mjere nameću kao nužne. Bezbjednost postaje toliko važna da prevladava sve ideale demokratije, pa i slobodu i prava pojedinaca, a sve radi održanja zajednice. Pojedinac je danas primoran da preda svoju slobodu zbog nesigurne bezbjednosti očuvanja pred stvarnim ili izmišljenim neprijateljima, a sve više se provode zatvaranja i sistemska

³⁷⁶ Andonov, O., Stanković, V.: Ibid.

³⁷⁷ Derenčinović, D.: Ogleđi o terorizmu i antiterorizmu, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002, str. 4.

³⁷⁸ Andonov, O, Stanković, V.: Ibid, str, 157.

³⁷⁹ Beck, U.: Moć protiv moći u doba globalizacije, Školska knjiga, Zagreb, 2004, str. 34.

³⁸⁰ Wilkinson, P.: Terorizam protiv demokratije, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 52.

³⁸¹ Wellman, C.: Ibid, 57-66.

³⁸² Andonov, O, Stanković, V.: Ibid.

kontrola, a samo na temelju indicija. Ipak, još pre 250 godina Benjamin Frenklin je rekao: „Oni koji se odriču esencijalnih sloboda da bi ostvarili malu i prolaznu bezbjednost, ne zaslužuju ni slobodu ni bezbjednost”.³⁸³

Standardi primjene i etička pitanja vezana za kriminalističko-obavještajni rad

Obavještajni rad se takođe često posmatra isključivo u svojoj tehničkoj dimenziji, kao skup metoda kojima se, uz odgovarajuća ovlašćenja, može doći do osjetljivih i potencijalno operativno vrijednih informacija. Ta perspektiva izostavlja specifično ljudsku stranu obavještajnog rada, koja podrazumijeva kritičku procjenu relevantnih interesa i prava. Obavještajnom operativcu potrebna je etika kao i svakom javnom službeniku, a vjerovatno i više nego i drugima. Etika nije mogućna ukoliko operativac ne raspolaže odgovarajućim atributima ličnog integriteta, jer apstraktni skup pravila nije dovoljan osnov za moralno dobro zasnovano djelovanje ukoliko ličnost nije tako integrirana da može da usvoji ta pravila. Stoga je prvi faktor rizika u obavještajnom radu, a u našem kontekstu ovdje prije svega u kriminalističko-obavještajnom radu, izbor kadrova i ličnosti koje treba da sprovede djelatnosti u ovom domenu borbe protiv kriminala i terorizma. Zbog tajnosti djelovanja koje je svojstveno svakom obavještajnom radu, nivo diskrecije i učestalost donošenja diskrecionih odluka u toj vrsti rada su viši i veći nego u drugim javnim službama; utoliko je realna mogućnost nadzora, uprkos različitim strukturama koje su za takav nadzor formalno zadužene, znatno manja nego u manje tajnim oblastima djelovanja države, što znači da je integritet uposlenika obavještajnog rada utoliko značajniji.³⁸⁴

Etički kodeks kao neophodan segment zaštite od kršenja ljudskih prava

Pošto se službenici u svakodnevnom kriminalističko-obavještajnom radu suočavaju sa etičkim pitanjima koja mogu da odudaraju od onih sa kojima se susreću u privatnom životu, neophodno je ustanoviti čvrste etičke standarde kao „prvu pomoć” u razrješavanju nastalih dilema. Svrha kodeksa etičkog ponašanja javnih službenika, u javnom sektoru uopće pa i u domenu kriminalističko-obavještajnog rada, jeste da na jasan način definiira prihvatljivo postupanje u obavljanju povjerenih javnih poslova promoviranjem najviših standarda. Kodeks stavlja opća moralna načela u kontekst jedne profesionalne grupe ili specifičnih obilježja jedne grupe poslova.³⁸⁵

Historija pojedinih velikih obavještajnih službi, poput američke CIA, pokazuje da dugoročno odbijanje da se formalizuju minimalni etički standardi profesionalnog rada može da dovede do pojave niza ozbiljnih propusta i

---

³⁸³ Ibid.

³⁸⁴ Ibid, str. 55-56.

³⁸⁵ Ibid, str. 11.

zloupotrijeba sa dalekosežnim posljedicama po ugled same službe, javni interes i ljudska prava.³⁸⁶ Zbog toga je, bar kada je riječ o kriminalističko-obavještajnom radu koji čini deo policijske organizacije kao općeprihvaćen standard na međunarodnom nivou preporučeno uvođenje kodeksa ponašanja, procedura i mjera koje treba da osiguraju očuvanje integriteta policijskih službenika i ispravno postupanje, tako da budu poštovana osnovna prava i slobode pojedinaca obuhvaćenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima od 1950. godine.³⁸⁷ Kao osnovni princip etičkog kodeksa pominje se *integritet*. On se određuje kao pojam čestitosti ili poštenja javnog službenika u obavljanju povjerenih dužnosti i dostizanje najboljeg mogućeg načina služenja i doprinosa javnom interesu. Primjer "Etičkog kodeksa za kriminalističko-obavještajni rad"³⁸⁸ ilustruje primjere etičkih standarda za primjenu i to su: privrženost javnom interesu; poštovanje vladavine prava i ljudskih prava; politizacija (politika vođenja); rukovođenje (nepriistrasnost u odlučivanju, aktivnosti van službe...); odgovornost; priznanje propusta; transparentnost; ali se još mogu dodati i depolitizacija službe (lišavanje svih posrednih i neposrednih utjecaja na službu od strane političkih faktora), te sami uslovi za primanje u radni odnos lica i njihovo određivanje. Preventivno djelovanje na polju potencijalnih prijestupnika, treba pratiti i preventivno djelovanje lica koja rade na polju preventivnog otkrivanja tih lica. Kao razlog više ide u prilog i to da se jedna dobra uprava ne može služiti olakim procjenama i kada je riječ o prepoznavanju bezbjednosne opasnosti, ali i prepoznavanju onih lica kojima se povjereni poslovi u niukakvom slučaju ne smiju ustupiti. Etički kodeks kako za ponašanje, tako i za prijem lica, treba biti temeljan i sproveden kako bi razlozi dobre uprave nadvladali razloge bilo koje druge prirode.

Zaključak

Nakon nekoliko drastičnih primjera primjene srestava kojima policijske i obavještajne službe raspolažu, složićemo se da svaka uprava odgovara na dva velika izazova: profesionalna i etička primjena u radu. Kadrovska politika koja je politički ili bilo kako drukčije motivirana na ključne položaje u administraciji na kojima bi se trebali nalaziti profesionalni službenici, postavlja članove vladajuće klase ili lica iz određene interesne grupe, koji tako sa visokih hijerarhijskih položaja

³⁸⁶ Detaljnije o značaju etičkog kodeksa obaveštajnog rada pogledati u: Paul G. Ericson, "The Need for Ethical Norms", *Studies in Intelligence*, Vol. 36, Issue 1, 1991, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/volume-36-number-1/html/v36i1a02p_0001.htm.

³⁸⁷ "Recommendation No. Rec (2001) 10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics", 19 September 2001, Council of Europe, <https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1277578&SecMode=1&DocId=212766&Usage=2>, rr. 4, 7–8.

³⁸⁸ Istoimeni naslov publikacije, autora, Fatić, A., Korać, S., i Bulatović, A., objavljene u Beogradu, Centar za bezbednosne studije 2011. godine

uređuju i na nižim nivoima sličnu kadrovku politiku. Tako dolazi do toga da na odgovorne položaje dolaze manje kvalitetni pojedinci za koje politika ne predstavlja ništa drugo do dobar i trajan izvor prihoda. Takvo miješanje politike, što je više naglašeno to je veća izvjesnost da politički obziri nadvladaju razloge postojanja i funkcioniranja dobre uprave. Ako se govori o integritetu i profesionalnom odnosu obavještajne službe prema suštini svog postojanja i delovanja, valja naglasiti da etički standardi zahtijevaju u ovoj sferi visok stepen prisutnosti u odnosu na druge sfere institucionaliziranog djelovanja. Etički standardi za uposlenike na povjerljivim poslovima neophodni su jer mogućnosti i ovlaštenja kojima pojedinci raspolažu prevazilaze lične mogućnosti i sposobnosti običnog građanina. Policajac, kako onaj na najvećem, tako i onaj na najnižem hijerarhijskom nivou moraju biti odani mjeri pravde i pravičnosti, isto onoliko koliko su odani svom znanju i profesionalnom djelovanju, jer ljudski faktor je za primjenu bilo kog savršeno uspješnog modela rada ipak najvažniji.

Literatura

Primarna:

Andonov, O, Stanković, V.: Kriminalističko-obaveštajni rad – teorijski i praktični pristup savremenog rada policije, Vojno delo, Beograd, 2014.

Beck, U.: Moć protiv moći u doba globalizacije, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

Berlin, I.: Četiri eseja o slobodi, Feral Tribune, Split, 2000.

Derenčinović, D.: Oglеди o terorizmu i antiterorizmu, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002.

Heaton, R.: "The prospects for intelligence-led policing: Some historical and quantitative considerations", Policing and Society, vol. 9, 2000.

Kant, I.: Kritika praktičkog uma, Naprijed, Zagreb, 1990.

Niče, F.: Nesavremena razmatranja, Plato, Beograd, 1995.

Primorac, I.: "Terorizam i etika", Filozofska istraživanja, god. 15, broj 1-2, Zagreb, 1995.

Ratcliffe, H.J.: "Intelligence-led policing", Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, no. 248, Australian Institute of Criminology, Canberra, 2005.

Recommendation No. Rec (2001) 10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics", 19 September 2001, Council of Europe, <https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1277578&SecMode=1&DocId=212766&Usage=2>, rr. 4.

Simeunović, D.: "Hegelov doprinos političkoj teoriji u delu Estetika", Srpska politička misao, god. 15, br. 4, 2.

Wellman, C.: „Nova koncepcija ljudskih prava“, zbornik radova: Ljudska prava Matulović, M. (ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.

Wilkinson, P.: Terorizam protiv demokratije, Golden marketing, Zagreb, 2002.

Sekundarna:
<http://www.mondo.rs/>
<http://www.politika.rs/>

**LEGAL ASPECTS OF APPLICATION OF CONTEMPORARY SOCIOLOGICAL
MODEL POLICE WORK AND RISKS OF DISTURBANCES OF HUMAN RIGHTS**

MSc Dzenis Sacirovic

Abstract:

The author of this paper deals with the presentation of the application contemporary model of policing, its role as a response to modern security challenges and threats, and on the other hand, the possibilities of abuse, either by the system, and the individual or group. The necessity of application of more modern models, and the risk of human rights violations registered the problem in which the author wishes to point out, especially in terms of the politicization of the police and intelligence apparatus, which can imply a categorical compromising the privacy interests of certain social groups, among which can be targeted by people, whose general civic, religious, political or other determinations was "undesirable" by the majority or a particular interest group. The sociological aspect of the application and monitoring of the work of contemporary model requires serious application and emphasis on the importance of the code of ethics by which objectives are to be determined in the personnel policy of persons entrusted with tasks strictly confidential and de-politicization of state institutions of this type.

The author points out that the personnel policy that is politically motivated in administration of these institutions is carried abuse, by collective interests, replaces the narrow interests being adversely affected by two fundamental principles: deprofessionalize administration and performs endangering civil and human rights. The author stresses that political considerations as all present shall not prevail against the grounds of the existence and functioning of good governance.

Keywords: policing, human rights, politicization, law, sociology, principles.